

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชน เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านสุขภาพ และเพื่อจัดทำแผนงาน/โครงการชุมชนส่งเสริมสุขภาพ โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชน ระยะที่สอง จัดเวทีเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การจัดเวทีเพื่อมองอนาคตกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายสาธารณะ และแผนงาน/โครงการชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูล ที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และหลังดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งสรุปถึงผลงาน และกระบวนการว่าเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น จนครบทุกกระบวนการ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ

ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญเป็นหนึ่งใน 6 ชุมชน ของตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนขนาดกลาง ประชาชนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แยกเป็น 2 กลุ่มบ้าน คือ บ้านดงตาป้อม และบ้านหนองกลับ ชุมชนมีประวัติยาวนานประมาณ 110 ปี ลักษณะของชุมชนที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ มีการคมนาคมสะดวกสบาย สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้ง น้ำ และ ดิน มีสาธารณูปโภคครบครัน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาเป็นอาชีพหลัก ของชุมชนฐานะทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ด้านการศึกษาประชาชนมีโอกาสเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ มากและชอบการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กันทั้งแบบเครือญาติ ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นใกล้เคียง และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์-ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ คนในชุมชนมีความเชื่อ และยึดถือปฏิบัติตามประเพณีเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ ส่วนในด้านการเมืองการปกครอง มีกำนันเป็นผู้นำของชุมชน และมีคณะ

กรรมการหมู่บ้านแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของกำนัน ในชุมชนมีการจัดแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 10 กลุ่ม โดยที่แต่ละกลุ่มมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย และโรงเรียนเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นมาจากความต้องการของชาวบ้านเองแบบไม่เป็นทางการเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพ เช่นกลุ่มรถเกี่ยวข้าว กลุ่มหวานข้าว/หวานปุย กลุ่มรับเหมาก่อสร้าง กลุ่มนิคยาทำจัดศัตรูพืช แต่ละกลุ่มมีการดำเนินงานเป็นรูปธรรม ส่วนลักษณะของชุมชนที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ไม่มีอำนาจการต่อรอง ต้องพึ่งพาภายนอกสูง คือมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการประกอบอาชีพ ของที่ใช้บริโภคต้องซื้อหาจากตลาด ได้แก่ ผัก เนื้อสัตว์ประเภทต่าง ๆ ในด้านการสาธารณสุข และสถานะอนามัย นิยมการรักษาแผนปัจจุบันมากกว่าแผนโบราณ โรคเรื้อรังที่เป็นกันมาก เช่น โรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง ในด้านกลุ่มและการรวมกลุ่มของชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการจากการจัดตั้งของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มยุวเกษตร กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสุขภาพ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มลานกีฬา ด้านยาเสพติด กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งการดำเนินงานบางกลุ่มได้ล้มเลิกไปแล้ว บางกลุ่มเพิ่งเริ่มก่อตั้ง และยังคงดำเนินการอยู่ บางกลุ่มอยู่ในรูปของนามธรรมแต่ไม่มีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมแล้ว

2. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านสุขภาพ

โดยใช้ยุทธศาสตร์การชี้แนะชี้นำ (Advocacy) คือการนำผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำ/กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และข้าราชการ มาร่วมเวทีเพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านสุขภาพ เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เรียนรู้ในเรื่องราวของชุมชน กิจกรรมปรับความคิด และความเข้าใจเรื่องสุขภาพ ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีปรับวิธีคิดในเรื่องสุขภาพจากการ “ซ่อมสุขภาพ” มาเป็นการ “สร้างสุขภาพ” การสร้างพลังอำนาจ ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เพิ่มพูนความสามารถ ในการค้นพบความต้องการที่แท้จริงของตนเองแก้ปัญหาของตนเอง และรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ในการกำหนด หรือควบคุมการดำเนินชีวิต และกิจกรรมเรียนรู้เรื่องชุมชนเข้มแข็ง ทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีได้เรียนรู้เรื่องชุมชนเข้มแข็ง ของการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ สาเหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งหรืออ่อนแอ หลังจากการจัดเวทีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เสร็จแล้วทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่มีความเข้าใจถูกต้องตรงกันในเรื่องสุขภาพเพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ก่อนที่ จะนำไปสู่การมองอนาคตกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกันได้ เพราะส่วนใหญ่มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน

3. การตรวจสอบแนวคิด

เป็นขั้นตอน เพื่อตรวจสอบผู้เข้าร่วมเวที การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ โดยการจัดสนทนากลุ่ม พบว่าหลังจากที่ผู้เข้าร่วมเวทีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์แล้วส่วนใหญ่มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในเรื่องสุขภาพ เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ มีความเข้าใจว่าชุมชนส่งเสริมสุขภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยการมีกลุ่มประชาคมมีการพูดคุยกันในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การมีประชาคมที่เข้มแข็งทำให้ชุมชนเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

4. การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์

เป็นการจัดเวที เพื่อร่วมกันระดมสมองทำความเข้าใจคิด และปัจจุบันของชุมชน พร้อมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของชุมชน โดยการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม FSC. (Future Search Conference) เริ่มด้วยกิจกรรมการเรียนรู้อดีตในยุคของ ปู่ ย่า ตา ยาย ว่าชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมทางสังคม และกายภาพเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพมีการพัฒนาทักษะ โดยการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในเรื่องของสุขภาพใช้การดูแลรักษาแบบพื้นบ้าน โดยใช้สมุนไพร ในยุคของพ่อแม่ชุมชนยังคงมีความเข้มแข็ง แต่เริ่มพึ่งพิงภายนอก สิ่งแวดล้อมทางกายภาพเริ่มเปลี่ยนแปลงเจริญขึ้น ป่าไม้เริ่มลดลง การพัฒนาทักษะเริ่มมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาแนะนำ ให้ความรู้ บริการสุขภาพ การแพทย์สมัยใหม่เริ่มเข้ามา ยุคลูกหลาน (ปัจจุบัน) ชุมชนเริ่มอ่อนแอไม่ค่อยเสียสละเพื่อส่วนรวม สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทำให้สิ่งแวดล้อมแย่ลง การพัฒนาทักษะมีการเรียนในระดับสูงขึ้นไม่สนใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน สุขภาพพึ่งพิงหมอมากขึ้น ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้รู้เรื่องราวในอดีต ในแต่ละยุคที่มีความเหมือนและความแตกต่างกัน มีความเชื่อมโยงกันในแต่ละยุค และมีการเปลี่ยนแปลงทั้งไปในทางที่ดีขึ้นและแย่ลง กิจกรรมการเรียนรู้สภาพปัจจุบันของชุมชน พบว่าชุมชนมีจุดแข็งที่เอื้อต่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ คือผู้นำดี ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือ ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลาน ขนาดของชุมชนไม่ใหญ่เกินไป ในชุมชนยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีจุดอ่อนคือ ขาดความกระตือรือร้น ในการพัฒนาไม่มีความพร้อมเพียงในการร่วมทำกิจกรรม เขาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจน เขาชนมีความเสี่ยงต่อยาเสพติด ส่วนข้อจำกัด ภัยคุกคาม คือ แบบอย่างที่ไม่ดีในสังคม เขาชนเรียนจบไม่มีงานทำ และโอกาสที่ชุมชนมี คือ มีเจ้าหน้าที่ของภาครัฐให้การสนับสนุน รวมถึงนักวิชาการต่าง ๆ และมีงบประมาณจากรัฐมาสนับสนุน การกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนได้วิสัยทัศน์ของชุมชนคือ เศรษฐกิจชุมชน ทุกคนมีการศึกษา ร่วมใจพัฒนา อาหารเกื้อกูลกัน ยึดมั่นประเพณีเดิม สร้างเสริมสุขภาพ

5. การกำหนดนโยบาย

เป็นการร่วมกัน กำหนดนโยบาย ของชุมชนที่เอื้อต่อการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการระดมสมองเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์มาเป็นฐาน ของการกำหนดนโยบายได้นโยบายของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ เพื่อดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ คือนโยบายในด้านสังคม นโยบายในด้านเศรษฐกิจเน้นความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ส่วนนโยบายด้านการศึกษานับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และนโยบายด้านสุขภาพเน้นการปรับเปลี่ยนบริการด้านสุขภาพ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

6. การวางแผนชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

เป็นการร่วมกันเขียน แผนงาน/โครงการ ชุมชนส่งเสริมสุขภาพทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เรียนรู้การมีส่วนร่วม ในการเขียน แผนงาน/โครงการ ที่เกิดจากความต้องการ และความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันของชุมชน จะได้แผนงาน/โครงการ ที่ชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังนี้

แผนงานจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม มี 2 โครงการคือ โครงการพักผ่อนสราพิษเพื่อสุขภาพชุมชน และโครงการข้าวหอมปทุมธานี 1

แผนงานเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน มี 2 โครงการคือ โครงการปลูกฝังประเพณีให้ชาวโพธิ์ศรีเจริญรู้คุณค่าวัฒนธรรม และโครงการชุมชนร่วมใจด้านภัยยาเสพติด

แผนงานเสริมสร้างทักษะในการแสดงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ มี 2 โครงการ คือ โครงการพัฒนาการศึกษาเพิ่มความรู้ให้กับผู้ใหญ่ และโครงการพัฒนาการศึกษาชุมชน

แผนงานปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ จากการเป็นบริการ “ซ่อมสุขภาพ” มาเป็นบริการ “สร้างสุขภาพ” ให้แก่บุคคลในชุมชน มี 2 โครงการ คือ โครงการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ และโครงการสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี จากการดำเนินกระบวนการมีประเด็นที่น่าสนใจ อภิปรายผลได้ดังนี้

1. บริบทของชุมชน

1.1 ในด้านนโยบายเพื่อสุขภาพของชุมชน

นโยบายยังไม่เอื้อต่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ คือนโยบายในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่มีในชุมชน วัตถุประสงค์ไม่ได้มุ่งเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน ยังเป็น

นโยบายที่กำหนดมาจากหน่วยงานของทางราชการ โดยที่ประชาชนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และไม่รับทราบนโยบายของทางราชการอย่างชัดเจน เนื่องจากทางราชการไม่ค่อยได้มีการชี้แจงนโยบายในการดำเนินงานให้ทราบ ได้แต่ชี้แจงการดำเนินงานในแต่ละงานของแต่ละหน่วยงาน ไม่มีการดำเนินงานร่วมกัน หน้าที่ในการดำเนินงานเรื่องสุขภาพ ยังเป็นหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบเพียงกระทรวงเดียว ยังไม่มีความรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องของสุขภาพ จะเห็นได้จากโครงการเมื่อนำอยู่ยังเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงสาธารณสุขเพียงกระทรวงเดียว ทั้งที่การที่ชุมชน หรือ เมืองจะนำอยู่ได้จะต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ต้องรับทราบถึงความรับผิดชอบที่ต้องมีส่วนร่วมในเรื่องของสุขภาพ และร่วมกันกำหนดนโยบายเป็น นโยบายสาธารณะ ของชุมชนที่คำนึงถึง เรื่องของสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ จึงจะสามารถดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

1.2 สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

ในด้านสิ่งแวดล้อม มีทั้งที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ และไม่เอื้อต่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ดังนี้ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อสุขภาพ รอบ ๆ ชุมชนจะล้อมไปด้วยทุ่งนาและสวน ไม่มีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม การคมนาคมสะดวกสบายเพราะสภาพถนนดี บริเวณทางเข้าหมู่บ้านจะมีการปลูกต้นไม้ไว้ทั้ง 2 ข้างทาง บริเวณหมู่บ้านมีกระถางเฟื่องฟ้าปลูกและตกแต่งอย่างสวยงาม ตลอด 2 ข้างทาง จนสุดหมู่บ้านในบริเวณชุมชนสะอาดไม่มีเศษขยะ เศษใบไม้ เนื่องจากทุกบ้านจะช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณบ้านของตนเอง และบริเวณถนนหน้าบ้านของตนเองให้สะอาด ถ้าบ้านไหนไม่สะอาดก็จะถูกตำหนิจากเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดความละอายจนต้องทำให้บ้านของตัวเองสะอาดบ้าง ในชุมชนมีรถบริการเก็บขยะ ซึ่งเป็นรถของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกว้าง นำไปทิ้งในที่ทิ้งขยะของ อำเภอศรีประจันต์ แต่ยังไม่มีการแยกขยะก่อนทิ้ง มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ที่ร้านค้ามีที่สำหรับนั่งพูดคุยกัน มีวัดตั้งอยู่ใจกลางชุมชน ในวัดมีสนามฟุตบอล ตะกร้อ ไว้ให้วัยรุ่นได้มาเล่นกีฬาในตอนเย็น ๆ ทาง อบต. ได้สนับสนุนอุปกรณ์กีฬา เช่น ลูกฟุตบอล ลูกตะกร้อ คาช่ายประตูปุตบอล คาช่ายเน็ตตะกร้อ ในบริเวณชุมชนยังมีบริเวณที่ว่างให้เด็ก ๆ ได้วิ่งเล่น ปั่นจักรยานเล่น หรือเล่นเบตมินตัน ในด้านน้ำใช้น้ำประปาของหมู่บ้านน้ำดิบเป็นน้ำบาดาลที่มีรสชาดเค็ม แต่ก่อนจะจ่ายน้ำได้ผ่านระบบการกรองด้วยทรายโดยหน้าทรายจะมีการล้างทุกเดือน และสูบขึ้นหอสูงมีการเติมคลอรีนเพื่อฆ่าเชื้อโรคก่อนที่จะมีการจ่ายน้ำไปยังผู้ใช้

จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน ดังกล่าว ซึ่งไม่ส่งผลกระทบ และไม่
เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริม
สุขภาพ เนื่องจากสภาพของชุมชนยังคงความเป็นชนบท จากการพัฒนาชุมชนในอดีตที่ผ่านมา
ส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาทางด้านกายภาพเสียส่วนใหญ่เลยส่งผลให้สภาพทางกายภาพดังกล่าว
ของชุมชนมีความพร้อมในการที่จะดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี กล่าวคือ สภาพถนนที่ดี
และบ้านเรือนที่อยู่ติดถนนมากเกินไป และรถที่วิ่งในชุมชนบางครั้งวิ่งเร็วเกินไปทำให้ไม่ปลอดภัย
ทั้งผู้ขับและผู้คนที่อยู่บริเวณถนน ประกอบกับทางในชุมชนยังคงโค้งไปมา มลพิษจากการใช้ปุ๋ย
เคมี ยากำจัดศัตรูพืชทั้งทางอากาศ น้ำเพราะในชุมชนมีการทำนาตลอดทั้งปี มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยา
กำจัดศัตรูพืชกันเพิ่มมากขึ้น ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงอันตรายที่เกิดขึ้นตามมา และชุมชนยังตั้ง
อยู่ตรงกลางโดยมีทุ่งนาล้อมรอบ บางบ้านบริเวณบ้านอยู่ติดกับพื้นที่นา นอกจากนี้ยังมีร้านจำหน่าย
สุรา บุหรี่ และร้านค้าที่ขายกับแก้มเหล้ามีบริการส่ง และในตอนเย็นจะมีการรวมกลุ่มกินเหล้า
เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานหนัก เพราะเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน

สภาพแวดล้อมดังกล่าวถ้าไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข และทำความเข้าใจกับ
ประชาชนในชุมชน จะส่งผลกระทบและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน
ชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากประชาชนยังไม่ตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดแก่สุขภาพ

สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบ
เครือญาติ ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความรักความเอื้ออาทรกันในยามเจ็บไข้ หรือมี
เรื่องเดือดร้อนก็ไปเยี่ยมยามถามข่าวกัน เวลาว่างงานประเพณี เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานทำบุญ
ขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ จะช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการ
ดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน เป็น
ชุมชนส่งเสริมสุขภาพ คือเรื่องการทำมาหากิน ในปัจจุบันจะไม่มีกลองแขกเอาแรงกันเหมือนสมัย
ก่อน ต้องจ้างแรงงานทั้งหมด การพัฒนาชุมชน เช่น ตัดหญ้า ตัดต้นไม้ หรือให้ความร่วมมือกับทาง
ราชการ ความร่วมมือเริ่มลดน้อยไปแต่ก็ยังคงมีอยู่ในบางกลุ่ม ของชุมชนแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่
เสียสละเวลาในเรื่องนี้ เนื่องจากไม่ได้เป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน ประชาชนไม่ได้
เข้ามามีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอน และประชาชนไม่มีอำนาจการตัดสินใจในการดำเนินงาน ซึ่ง
สอดคล้องกับการศึกษาของ นพพร นิถนรงค์ (2535) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนา

สรุป สิ่งแวดล้อมของชุมชนหลายจุดที่ยังไม่เอื้อต่อการ ดำเนินงานชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ต้องทำความเข้าใจกับประชาชน เพื่อแก้ไข พัฒนาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เพื่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี ของทุกคนในชุมชนและเพื่อดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไป

1.3 ในด้านความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งมีทั้งเอื้อและไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ความเข้มแข็งของชุมชนที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากชุมชนมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน และยังมีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งสัมพันธ์กันมานาน ด้วยความเป็นเครือญาติเดียวกันในชุมชนจึงทำให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ สามัคคี อยู่กันด้วยความสงบสุข ไม่มีการลักขโมย มีการพบปะพูดคุยกันตามวิถีชีวิตของคนในชนบท แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ชาวบ้านก็ยังคงรักษา ความสัมพันธ์แบบเครือญาติไว้ได้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัมภา จันทราภาส (2543, หน้า 88-90) ที่ศึกษาทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

ปัจจัยที่กำหนดความอ่อนแอของชุมชน ซึ่งไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้แก่

1) กลุ่มที่เป็นทางการซึ่งรัฐเป็นผู้เข้ามาจัดตั้ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งมีจำนวนมากที่รัฐพยายามให้ชุมชน เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน แต่กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งไม่ได้เป็นความต้องการของชาวบ้าน พอรัฐเข้ามาให้ตั้งชุมชนก็จัดตั้งโดยมีการชี้แจงให้ชาวบ้านทราบมีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มจัดตั้งประธาน คณะกรรมการ ซึ่งในแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน และเป็นกลุ่มคนส่วนหนึ่งของชุมชน ช่วงแรกของการจัดตั้งโดยมีรัฐเข้ามาคอยช่วยเหลือคอยดูแลชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มกันได้ แต่พอดำเนินงานไปสักระยะหนึ่ง กลุ่มเริ่มมีปัญหาสมาชิกในกลุ่มก็เริ่มเบื่อหน่าย ไม่ช่วยกันแก้ปัญหาแต่จะปล่อยให้เป็นที่หน้าตาของประธานและคณะกรรมการส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มต้องหยุดไป ประกอบกับทางรัฐไม่สามารถที่จะมีเวลามาช่วยเหลือได้ตลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนยังไม่เกิดภาวะความเป็นเจ้าของ และการเข้ามามีส่วนรวมอย่างแท้จริงยังคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน เป็นหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาให้จัดตั้งต้องคอยช่วยเหลือ และดูแลตลอดไป เนื่องจากชาวบ้านยังไม่เกิดการเรียนรู้สภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของพวกเขาเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงรัฐ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ และเป็นอุปสรรคในการที่จะดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

2) ระบบเศรษฐกิจ แบบพึ่งพิงภายนอกสูง เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และทำสวน เป็น

อาชีพหลัก ซึ่งในการทำนา และทำสวนเน้นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ มีการใช้ปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้องซื้อจากพ่อค้าคนกลางในราคาแพง ส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นตามไปด้วย เมื่อต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ผลผลิตขายได้ในราคาต่ำ ส่งผลให้ได้กำไรน้อยหรืออาจขาดทุน ในเรื่องของราคาทางชุมชนไม่สามารถกำหนดได้เองต้องขึ้นอยู่กับ ผู้รับซื้อ และรัฐบาลที่ต้องยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหา ชาวบ้านยังไม่คำนึงถึงเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพราะของทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันต้องซื้อทุกอย่าง แม้กระทั่งผักสวนครัว ที่เคยปลูกกินเองในปัจจุบันยังต้องซื้อ ในเมื่อชาวบ้านต้องพึ่งพิงภายนอกสูง ก็เป็นสาเหตุให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เพราะทุกคนจะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ต้องคุ้มค่างบเงินทุนที่เสียไป จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

3) ค่านิยมเลียนแบบสังคมเมืองก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพเนื่องจากความเจริญด้านต่าง ๆ ของประเทศที่พัฒนาตามแบบประเทศแถบตะวันตก โดยไม่ดูบริบทของประเทศไทย ยังมองว่าค่านิยมแบบตะวันตกคือความทันสมัยส่งผลให้เกิดการเลียนแบบ ซึ่งในบางค่านิยมก็ไม่เหมาะสมกับชุมชน เช่น ทุกบ้านต้องเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า รถมอเตอร์ไซด์ หรือรถยนต์ ต้องส่งลูกเรียนโรงเรียนที่ดีในเมือง เมื่อลูกจบมาต้องมีงานที่ดีทำ ไม่ต้องกลับมาทำนา ทำสวน จากค่านิยมดังกล่าวส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายสูงมากขึ้น หากเงินได้มาก็หมดไปกับค่านิยมดังกล่าว

4) การพัฒนาที่รวดเร็ว จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานต่าง ๆ ในชุมชนจะเป็นการดำเนินงานตามความต้องการของรัฐเพียงอย่างเดียว ไม่มีการรวมกลุ่ม พูดยุทธปรึกษากันในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นในอดีต เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเวลา เพราะการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐก็มีงานมากมายที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งมีทั้งตรงและไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน จากที่รัฐคิดและสั่งการไปยังชุมชน ส่งผลให้ชุมชนรู้สึกว่าการพัฒนา ไม่มีศักยภาพ ไม่มีความสามารถในการที่จะคิด และตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยตัวของชุมชนเอง ซึ่งก็ส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอและไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

สรุปได้ว่าชุมชนยังมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ยังบ่งบอกถึงความอ่อนแอของชุมชน ซึ่งจะ เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้นทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันเพื่อที่จะแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนก้าวไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ต่อไป

1.4 ในด้านทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ

ชาวบ้านจะได้รับข้อมูลข่าวสารในเรื่องสุขภาพจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ การพูดคุย และการให้ลูกศึกษาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในเรื่องต่าง ๆ ตามฤดูกาลของโรค และตามอาการที่ชาวบ้านเป็นกันมาก ๆ ส่วนเด็กที่ไปโรงเรียนก็ได้เรียนรู้จากที่โรงเรียน มี

การกลับมาพูดคุยแนะนำให้ผู้คลในครอบครัวได้รับทราบด้วย นอกจากนี้ยังได้มีการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ผู้สูงอายุ หมอแผนโบราณในชุมชนเรื่องการดูแลสุขภาพแบบโบราณ โดยการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน แต่ปัจจุบันเริ่มหายไป เพราะการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรกว่าจะเห็นผลต้องใช้เวลานานจนทำให้ชาวบ้านไม่นิยม เพราะต้องการหายเร็ว ๆ จะได้ไปทำงานหาเงิน แต่จะนิยมในคนป่วยที่เป็นโรคเรื้อรังที่ต้องใช้การรักษาเป็นเวลานาน ก็จะใช้การรักษาแบบแผนโบราณควบคู่ไปกับการรักษาแผนปัจจุบัน ด้วย จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจะได้รับข้อมูลข่าวสารในเรื่องสุขภาพจากหลาย ๆ ทางแต่ยังไม่สามารถทำให้ชาวบ้านมีทักษะในการควบคุมดูแล และส่งเสริมสุขภาพของตนเอง เวลาเจ็บป่วยก็จะนิยมไปหาหมอแผนปัจจุบัน เพื่อรักษาให้หาย เร็ว ๆ ถ้าหายช้าจะทำให้เสียเวลาการทำมาหากิน และที่สำคัญชาวบ้านยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพน้อย ยังขาดการดูแลสุขภาพของตนเอง ทำให้มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคทั้งโรคเฉียบพลัน และโรคเรื้อรังกันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ รุจนาถ อรรถสิทธิ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพภาคประชาชน พบว่าประชาชนยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพน้อย นอกจากนี้ชาวบ้านยังเห็นว่า การดูแลส่งเสริมสุขภาพ เป็นเรื่องยุ่งยากแต่ถ้าทำได้ชาวบ้านรู้ว่าจะดีต่อสุขภาพของตนเอง ชาวบ้านบอกว่าเขาไม่มีเวลาที่จะมาดูแลใส่ใจเรื่องสุขภาพมากนักเพราะปากท้องเป็นเรื่องสำคัญกว่า แต่ถ้าเจ็บป่วยก็ไปหาหมอรักษาหมอมที่ไปรักษาจะต้องเก่งและมีความชำนาญรักษาแล้วหายชาวบ้านจะพูดคุยสอบถามกันว่าหมอกันใครรักษาดี รักษาแล้วหายไม่เสียใจ ส่วนทางเจ้าหน้าที่สาธารณสุขพยายามให้สุขศึกษาเพื่อให้ประชาชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้านสุขภาพ รู้จักดูแลตัวเอง แต่การดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งคือชาวบ้านยังคิดว่าหน้าที่ในเรื่องสุขภาพเป็นหน้าที่ของหมอ ไม่ใช่หน้าที่ของพวกเขา และยังไม่เข้าใจในเรื่องสุขภาพ

สรุป ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีทักษะเพียงพอในการควบคุมดูแลและส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง ในส่วนของการพัฒนาทักษะด้านสุขภาพยังคงกระทำในรูปแบบเดิม ๆ การรณรงค์ การประชุม การอบรม ให้สุขศึกษา ซึ่งประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นในด้านทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพยังไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

1.5 ในด้านระบบบริการสุขภาพ

ยังเป็นระบบบริการสุขภาพ ที่เน้นการรักษาพยาบาล จึงไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลบ้านกร่าง กล่าวว่าระบบบริการสุขภาพจะเป็นงานบริการรักษาพยาบาลเสียส่วนใหญ่ เพราะมีจำนวนผู้ป่วยที่มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก แต่เริ่มเน้นบริการสุขภาพในเชิงรุกมากขึ้น และพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชนให้หันมาสนใจการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยพยายามเน้นการพูดคุยให้คำแนะนำแก่ผู้

รับบริการมากขึ้น มากกว่าการจ่ายยา และให้กลับบ้านได้ แต่ทำได้เฉพาะกลุ่มคนที่มารับบริการเท่านั้น ได้มีการรณรงค์ให้มีการตรวจสอบสุขภาพ เช่น ตรวจหาสารพิษตกค้างในเลือด ตรวจเบาหวาน ความดันโลหิต มะเร็งปากมดลูก พร้อมแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องในรายที่ป่วย แต่ยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนเท่าที่ควร และเริ่มหันมาเน้นการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย มีการนำยาสมุนไพรมาใช้ มีการอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องการแพทย์แผนไทย การใช้ยาสมุนไพร เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการรับบริการเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากประชาชน เพราะประชาชนยังมีความเชื่อว่าการกินยาสมุนไพรทำให้หายช้า และยามีราคาถูก แสดงว่าคุณภาพยาไม่ดีเท่ายาแผนปัจจุบัน ยาสมุนไพรจึงไม่ค่อยได้รับความนิยม นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้มีการปลูกสมุนไพรที่ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ประจำหมู่บ้านก็ยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนเหมือนการใช้ยาสมุนไพร นอกจากนี้ ทางสถานบริการยังมีการปรับปรุงโฉมหน้าสถานบริการให้เป็นที่น่าประทับใจของผู้รับบริการอีกด้วย

นอกจากนี้ระบบบริการด้านสุขภาพที่ชุมชนได้รับจากหน่วยงานสาธารณสุข จากการสัมภาษณ์ นางนิศ มะลิซ้อน ที่กล่าวว่ายังไม่พึงพอใจในระบบบริการที่ได้รับตั้งแต่ตัวเจ้าหน้าที่ ยังพูดจาไม่ดีชอบดุด่าเจ้าหน้าที่ ไม่ยิ้มแย้ม ไม่เต็มใจในการให้บริการ มาปฏิบัติงานสายทำให้คนไข้ต้องรอนาน และเจ้าหน้าที่ชอบเปิดคลินิกส่วนตัว ระบบบริการซ้ำเกินไป ไปโรงพยาบาลที่ใช้เวลาประมาณครึ่งวัน และบริการไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนรวยกับคนจนจากการบริการที่ได้รับชาวบ้านไม่ประทับใจจึงไม่นิยมไปรักษาที่โรงพยาบาล นิยมไปรับการรักษาที่คลินิกเอกชนมากกว่า

สรุป การบริการสาธารณสุข ทางสาธารณสุขพยายามจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น แต่ยังไม่ได้ให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำอย่างเต็มที่ การพัฒนาระบบบริการจึงเป็นการพัฒนาเพียงด้านเดียว โดยประชาชนยังไม่มีมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิด และทัศนคติในทางลบที่มีต่อสถานบริการ

1.6 จุดแข็ง (Strength) ของชุมชน

จากการวิเคราะห์บริบทของชุมชน พบว่าในชุมชนยังมีกลุ่มบุคคลที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรู้ ความสามารถ และมีพลังในการที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชน เนื่องจากในอดีต ประชาชนมีความเสียสละ มีความร่วมมือ ร่วมใจ มีความสามัคคี มีความจริงใจ จริงจัง ในการพัฒนาชุมชน จนชุมชนเป็นที่รู้จักของทางราชการ หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจ จึงเริ่มมีนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้ความสนใจเข้ามาศึกษาและชี้แนะ การดำเนินงานภายในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น มีศักยภาพ ความสามารถเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีความพร้อม

ในเรื่องของลักษณะทางด้านกายภาพ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ คือความสะอาด ความเป็นระเบียบของชุมชน และมีความพร้อมในเรื่องของ สิ่งสาธารณูปโภคทั้งไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ถนน อย่างครบครัน

1.7 จุดอ่อน หรือ ข้อจำกัด (Weakness) ของชุมชน

กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนในปัจจุบัน ยังเป็นกลุ่มที่ไม่เอื้อ ต่อการดำเนินงานเพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เพราะกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่เกือบทุกกลุ่มเป็นกลุ่มที่จัดตั้ง ตามความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ ที่ไม่ค่อยได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน กลุ่มดังกล่าวจึงประสบปัญหาในการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่อง และประชาชนไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม ยังขาดภาวะความเป็นเจ้าของ ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มเท่าที่ควร ส่งผลให้การรวมกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มที่ไม่ยั่งยืนขาดความเป็นประชาคม ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอได้ ผลกระทบอีกประการหนึ่งก็คือทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายในการรวมกลุ่ม เพราะมีกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมีจำนวนมาก การดำเนินงานภายในกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นไม่ได้มีการพูดคุย ตกลง เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน พอกลุ่มประสบปัญหา กลุ่มก็หยุดการดำเนินงาน ยังไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง บางกลุ่มก็ต้องล้มเลิกไปในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของ ปัทมา ราตรี (2540) ที่ได้ศึกษาพัฒนาการกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม พบว่าพัฒนาการของกลุ่มมี 4 ระยะ ซึ่งชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ อยู่ในระยะที่ หนึ่งในระยะก่อนการจัดตั้งกลุ่ม คือหมู่บ้านได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และต้องล้มเลิกไปในที่สุด

ดังนั้นกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นกลุ่มที่ยังไม่เอื้อต่อ การดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เพราะยังเป็นกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งของหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มจึงไม่เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินงานและการดำรงอยู่ กลุ่มแต่ละกลุ่มยังไม่มีรูปแบบ การดำเนินงานที่ยั่งยืนบางกลุ่มไม่มีการดำเนินงานแล้วในปัจจุบัน ส่วนกลุ่มที่มี การดำเนินการอยู่สมาชิกก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การดำเนินงานของกลุ่มยังอยู่ภายใต้การควบคุมจากภาครัฐ พอภาครัฐเลิกให้ความช่วยเหลือกลุ่มก็ไม่สามารถดำเนินงานเองได้ ยังเป็นระบบการทำงานแบบสั่งการ มากกว่าการรวมกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

การจัดเวที เพื่อเปลี่ยนแนวคิดด้านสุขภาพ เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพในตอนแรกชุมชนไม่ให้ความสนใจ ไม่ตระหนักและไม่เข้าใจในเรื่องของสุขภาพ เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ จะให้ความสนใจแต่ในเรื่องของเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจากการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีได้เน้นการพัฒนา ในด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ประกอบกับใน

ปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศไทยประสบปัญหา ราคาพืชผลตกต่ำ แต่ราคาปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรนิยมใช้มีราคาสูงขึ้นและต้องนำเข้าจากต่างประเทศส่งผลให้เกษตรกรประสบกับปัญหาดังกล่าว เนื่องจากการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาทางภาครัฐเป็นผู้ที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ช่วยแก้ไข ปัญหา และตัดสินใจแทนประชาชนตลอดมา เลยส่งผลให้เวลาที่ประชาชนประสบปัญหามีความเดือดร้อน จึงต้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐตลอดมา จะเห็นได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน ในช่วงของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จากคำกล่าวของ ลุงประจวบ แดงอ่อน ที่ว่า “อยากจะให้รัฐเข้ามาช่วยแนะนำในเรื่องของการประกอบอาชีพ”

ยังไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเอง เพราะเป็นเรื่องที่ยุ่ยยากและไม่ค่อยเห็นผลส่วนใหญ่มองคิดว่าสุขภาพของพวกเขาจะดีได้ ไม่ใช่หน้าที่ของพวกเขา แต่เป็นหน้าที่ของหมอ เนื่องจากการแพทย์สมัยใหม่ได้พัฒนาในด้านอุปกรณ์ที่ทันสมัย การรักษาที่เน้นเฉพาะการรักษาโรคที่เป็น และกำลังแสดงอาการอยู่ให้หายขาดด้วยวิธีการที่ทันสมัย ส่งผลให้ประชาชนต้องหันไปใช้บริการของโรงพยาบาลเพิ่มมากขึ้น เพราะจะสามารถทำให้พวกเขาสุขภาพดีได้ การรักษาแบบพื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเริ่มหมดไป จะเห็นได้จากคำกล่าวของ น้านิด มะลิซ้อนเกี่ยวกับการบริการด้านการรักษาพยาบาลว่า “อยากให้โรงพยาบาลให้การรักษาพยาบาล ดี ๆ มีหมอดี ๆ พุดจาไฟเราะ เพื่อสุขภาพที่ดีของพวกเขา” จะเห็นได้ว่ายังไม่คำนึงถึงเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเองก่อนการเจ็บป่วย แต่หลังจากการปรับแนวคิดด้านสุขภาพเพื่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่องของสุขภาพ มากขึ้นเริ่มมองถึงการส่งเสริมสุขภาพ จากกิจกรรมปรับความคิด และความเข้าใจเรื่องของสุขภาพเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชาวบ้านปรับแนวคิดด้านสุขภาพกันเสียใหม่โดยไม่รอให้ป่วย แต่ต้องมีการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพก่อนที่จะมีการเจ็บป่วย และให้มีการพึ่งพิงตนเองเมื่อมีการเจ็บป่วย ไม่เอาชีวิตไปฝากไว้กับหมอ เพราะจากการดำเนินกิจกรรมทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงของชุมชน จากการที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ได้ทำความเข้าใจชุมชนร่วมกัน ได้ทราบปัญหาชุมชน สาเหตุของปัญหา ความต้องการ และวิธีการแก้ปัญหาในชุมชนได้ถูกต้อง และตรงจุด จากกิจกรรมการเชื่อมโยงปัญหาทำให้ชาวบ้านเห็นว่าปัญหา แต่ละปัญหาในชุมชนมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ดูได้จากการพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องของปัญหา จากคำพูดของ น้าสำรวย ผิงแดง ที่ว่า “ปัญหาที่มีในชุมชนดู ๆ แล้วก็มีสาเหตุเกี่ยวข้องกันทั้งนั้นเลย ถ้าพวกเรารู้สาเหตุที่แท้จริงแล้วถ้าพวกเราในชุมชนร่วมมือกันก็น่าจะช่วยกันแก้ไขได้” ในที่สุดก็เห็นร่วมกันถึงปัญหาต่าง ๆ ว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้พูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมเวทีกับวิทยากร และการชี้แนะจากวิทยากรในบางช่วง เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน ทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของสุขภาพ ต้องมีการป้องกันก่อนที่จะปล่อยให้มีการเจ็บป่วย และเป็นเรื่องที่ประชาชน

สามารถทำได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงหมอ พึ่งพิงตนเองปฏิบัติตนเพื่อไม่ให้ป่วย ทราบได้จากการที่ได้พูดคุยซักถามกับผู้เข้าร่วมเวทีหลังการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว

น้าสำรวย ผิวแดง ว่า “เราต้องดูแลสุขภาพของตนเองกันให้มากกว่านี้ ต้องระวังอันตรายที่จะเกิดแก่สุขภาพของเรา ถ้าไม่มีความรู้ก็ให้ปรึกษาหมอหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เขา มาช่วยแนะนำให้ความรู้แก่ชุมชนของเรา อย่างนี้กว่าข้านี้มีเงินเวลาเจ็บป่วยก็มีเงินรักษา”

ลุงรัตน์ สารวงษ์ ว่า “ชุมชนของเราในอดีตเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ดูแลรักษาตนเอง สมัยนั้นยังไม่มีหมอ ไม่มีโรงพยาบาล ยังดูแลกันมาได้โดยใช้ยาสมุนไพร ลองนึกถึงยาสมุนไพร การรักษาแบบแผนโบราณดูบ้างก็น่าจะดี เพราะจะทำให้ประหยัดและพึ่งตนเองได้”

ประชาชนได้รู้ถึงศักยภาพของตนเอง เกิดพลังในการที่จะร่วมมือกันเพื่อดำเนินงาน ให้ชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เพราะได้ร่วมกันแสดงออกถึงศักยภาพของแต่ละคน และการกระตุ้น ให้เกิดพลังความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ จากวิทยากร ดูได้จากกิจกรรมการสร้างพลังอำนาจเห็นได้ว่า แต่ละกลุ่มพยายามที่จะแสดงศักยภาพ ของตนเองออกมาโดยสะท้อนถึง วิธีคิดเกี่ยวกับการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ในด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่การประดิษฐ์สิ่งของของกลุ่มที่ 5 เรื่องไร่นาสวนผสม แล้วคนในชุมชนต้องรู้จักสามัคคีกันชุมชนถึงจะน่าอยู่ ซึ่งแสดงถึงการมีเศรษฐกิจที่พอเพียงในด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การประดิษฐ์สิ่งของรีไซเคิล ในด้านการเสริมสร้างทักษะได้แก่โครงการด้านยาเสพติด และในด้านการปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพได้แก่ การประดิษฐ์ตำรายากลางบ้าน โดยคำนึงถึงภูมิปัญญา สมัยก่อนที่สามารถพึ่งตนเอง ในเรื่องของสุขภาพได้ไม่ต้องพึ่งพิงหมอเพียงอย่างเดียว ในส่วนของการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ นั้นมีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง จะเห็นได้จากกิจกรรมเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้เรียนรู้ว่าพวกเขาสามารถรวมกลุ่มกันพูดคุย ปรึกษาหารือ เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาตนเองภายในชุมชน ไม่ต้องรอรัฐเข้ามาช่วยแก้ไข แต่ชุมชนสามารถที่จะดำเนินการกันเองได้ภายในชุมชนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ เพราะจากการชี้แนะของทางวิทยากร และการเรียนรู้จากประสบการณ์การดำเนินงานพัฒนา ชุมชนในอดีตที่ผ่านมาว่าสามารถทำให้ชุมชน เกิดความเข้มแข็งได้อย่างไร ดูได้จากคำพูดของ น้าชลอ ชาวบ้านกร่าง ที่ว่า “รัฐบาลเปลี่ยนบ่อย พอรัฐบาลเปลี่ยนทีนโยบายก็เปลี่ยนไปเรื่อยทำให้พวกเรา ได้รับผลกระทบ แต่ถ้าพวกเรามีความเข้มแข็ง การเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบต่อพวกเราได้” ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ก็จะเห็นด้วยกับคำพูดของ น้าชลอ จะเห็นได้จากการมีการพูดเสริมเพิ่มเติม ถึงการทำงานของภาครัฐที่ผ่านมา ว่าไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาของพวกเราได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยชาญ วงศ์สามัญ (2533) ที่ศึกษาถึงศักยภาพในการพัฒนา พบว่า ผู้นำจากหน่วยงานรัฐในทัศนะของชาวบ้านรัฐมีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อในอดีตพวกเขารวม

ตัวกันพัฒนาชุมชน โดยไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ชุมชนก็สามารถที่จะพัฒนาจากความร่วมมือของคนในชุมชน เป็นอย่างดี และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีได้ตรงความต้องการ

3. การตรวจสอบแนวคิด

จากการตรวจสอบแนวคิดผู้เข้าร่วมเวทีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เพื่อปรับแนวคิดด้านสุขภาพในการจะเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพโดยการสนทนากลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่มีความเข้าใจถูกต้องตรงกันในเรื่องของสุขภาพ และกระบวนการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ จากการตรวจสอบแนวคิด จะเห็นได้จากคำพูดของ นางสาว พิงแดง ที่ว่า “ชุมชนต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ก่อนถ้าชุมชนมีความเข้มแข็งแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยชุมชนต้องมีการรวมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมคิด แก้ปัญหาร่วมกัน” และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยการดูแลสุขภาพของตนเอง มีการป้องกันก่อนการเจ็บป่วย เพราะว่าได้เข้าร่วมในการจัดเวทีเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางด้านสุขภาพ และได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น และได้เรียนรู้ในเรื่องของสุขภาพและกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน แต่มีบางส่วนที่ยังมีความเข้าใจไม่ชัดเจนในเรื่องของสุขภาพและกระบวนการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ดูได้จากการได้พูดคุยหลังการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์แล้ว พบว่า ยังมีแนวความคิดที่ว่าการทำงานต่าง ๆ ในชุมชนน่าจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือชุมชนอย่างเต็มที่ มาแก้ปัญหาที่มีในชุมชนอย่างจริงจัง ในกลุ่มที่ยังมีความเข้าใจไม่ชัดเจนในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพ เพราะไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอนทางวิทยากรและผู้วิจัยต้องชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจชัดเจนขึ้น เมื่อผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความเข้าใจถูกต้อง ตรงกันแล้วก็สามารถดำเนินกระบวนการ เพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ในขั้นตอนต่อไปได้เพื่อการมองอนาคต กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

4. การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์

การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ โดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม FSC. (Future Search Conference) กระบวนการประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1) จากการที่ได้เรียนรู้อดีต เพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเชื่อมโยงกับสภาพการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน พบว่าผู้เข้าร่วมกล้าพูดคุยแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้นเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว ดูได้จากในเวลารวมกลุ่มในกลุ่มจะแย่งกันเล่าเหตุการณ์ กลุ่มเยาวชนได้รู้เรื่องราวในอดีตรู้ถึงเหตุการณ์ในแต่ละยุค ว่ามีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีปะปนกันอยู่ ได้ทำความเข้าใจอดีตที่ไม่เคยรู้มาก่อน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของสมาชิกในกลุ่มได้ และคนทุกกลุ่มได้ร่วมกันมองชุมชน ได้เข้าใจชุมชน เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน ได้มองเห็นอะไรร่วมกันทำให้เกิดพลังในการที่จะทำงานร่วมกัน เพราะทุกคนได้เรียนรู้สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ตั้งแต่ในอดีตเชื่อมโยงกับปัจจุบัน และช่วยกันวิเคราะห์เหตุการณ์ในแต่ละด้านร่วมกัน ซึ่งทำให้คนที่ไม่เคยรู้มาก่อนได้ทราบข้อมูล เนื่องจากในชุมชนไม่เคยมีการมองย้อนไปในอดีต และนำข้อคิดมาใช้ในการดำเนินงานของชุมชนในปัจจุบันและชุมชนยังไม่ค่อยได้รวมตัวกันพูดถึงเหตุการณ์ในอดีตส่วนใหญ่จะมองแต่ปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่ได้มองถึงการที่จะรวมตัวกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างจริงจัง เราได้จากตอนรวมกลุ่ม กลุ่มเยาวชนจะซักถามผู้สูงอายุถึงเรื่องราวในอดีตว่าเป็นอย่างไร ผู้สูงอายุแต่ละคนยินดี และเต็มใจที่จะเล่าให้ฟัง ส่วนเรื่องเหตุการณ์ในยุคปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน ก็จะให้โอกาสเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นบ้างว่า เยาวชนมองชุมชนอย่างไร จนทุกคนในกลุ่มเข้าใจ นอกจากนี้เราได้จากการได้พูดคุยซักถามทำให้ทราบว่าหลายคนอยากจะให้ชุมชนนำสิ่งดี ๆ ในอดีตมาประยุกต์ ใช้ในปัจจุบัน และอยากที่จะให้ทุกกลุ่มในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนที่ไม่เคยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาได้เข้าร่วมจะเกิดผลดีต่อชุมชน

2) ประชาชนยังได้เรียนรู้สภาพปัจจุบันของชุมชน เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน เพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ พบว่าชาวบ้านรู้จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะชุมชนเคยมีการพัฒนา ส่วนข้อจำกัดหรือภัยคุกคามนั้นชาวบ้านยังมองไม่ค่อยออก เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ได้มีการประเมินติดตามผล เพื่อแก้ไขปรับปรุงจึงทำให้ไม่ทราบถึงข้อจำกัด หรือภัยคุกคามที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ส่วนในด้านของโอกาสส่วนใหญ่จะทราบ เพราะชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดมา เราได้จากการเสนอความคิดเห็นร่วมกัน ที่ว่าชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งคอยช่วยเหลือลูกบ้าน ได้รับความศรัทธาจากชาวบ้าน ในชุมชนยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ชาวบ้านยังขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชน ชาวบ้านยังไม่มีความพร้อมเพรียงในการร่วมกิจกรรมของชุมชน เยาวชนยังไม่ให้ความร่วมมือในการร่วมพัฒนาชุมชน ยังมีแบบอย่างที่ไม่ดีให้เห็นอยู่ในสังคม นอกจากนี้ยังได้รับ การสนับสนุนจากนักวิชาการด้านต่าง ๆ มาร่วมกันพัฒนาชุมชนมีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชน

3) วิสัยทัศน์ของชุมชนจากการรวมกลุ่ม กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของชุมชน เพื่อสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนา ในการที่จะดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ โดยการแบ่งกลุ่มเพื่อร่วมกันกำหนดความคิดเห็น และสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกันได้ วิสัยทัศน์ของชุมชนคือ เศรษฐกิจชุมชน ทุกคนมีการศึกษา ร่วมใจพัฒนา อาหารเกื้อกูลกัน ยึดมั่นประเพณีเดิม สร้างเสริมสุขภาพ เป็นวิสัยทัศน์ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมาเพื่อการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

จากวิสัยทัศน์เรื่องเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะก่อนที่จะมีการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของชุมชน นั้นชุมชนจะต้องมีเศรษฐกิจที่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้ทาง

เศรษฐกิจก่อน จะเห็นได้จากการเสนอความคิดเห็นในเรื่องเศรษฐกิจ ที่ว่า “อยากให้มียารายได้สมดุลกับรายจ่าย” และ “นิยมของไทยกินของไทย ใช้ของไทย ร่วมใจกันประหยัด”

จากวิสัยทัศน์ที่ว่าทุกคนมีการศึกษา เพราะชุมชนจะพัฒนาได้ทุกคนในชุมชนต้องมีการเรียนรู้เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางในการพัฒนาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนเองโดยพึ่งพิงภายนอกให้น้อยที่สุดจะเห็นได้จากการเสนอความคิดเห็นในกลุ่มที่ว่า “การศึกษาต้องเป็นการศึกษาที่พัฒนาคนให้กลับมาพัฒนาบ้าน สร้างคนให้กับชุมชน” “อยากให้เยาวชนได้เรียนหนังสือ มีโรงเรียนในชุมชน” และ “อยากให้ประชาชนทุกคนมีการศึกษาเรียนรู้เพิ่มขึ้น”

วิสัยทัศน์ที่ว่า ร่วมใจพัฒนา อาหารเกื้อกูลกัน ยึดมั่นประเพณีเดิม เพราะทุกคนต้องร่วมมือเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกัน และกันคงไว้ซึ่งประเพณีเดิมการพัฒนาต่าง ๆ จึงจะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ชาวบ้านเรียนรู้มาจากการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมา จะเห็นได้จากการรวมกลุ่ม และเสนอความคิดเห็นร่วมกัน ที่ว่าประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนให้ความร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้นเห็นความสำคัญของส่วนรวมมีความสามัคคีในหมู่คณะ อยากให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมตัวเป็นปึกแผ่น และยึดไว้ซึ่งประเพณีเก่า ๆ มีการปลูกฝังคุณธรรม-ศีลธรรม

วิสัยทัศน์ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ เพราะประชาชนมีความเข้าใจ ในเรื่องของการสร้างเสริมสุขภาพ ดูได้จากความต้องการในด้านสุขภาพที่ว่า อยากให้มีการดูแลสุขภาพตัวเองก่อน อยากให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรง อยากเลิกใช้สารเคมี และหันมาปลูกพืชผักปลอดสารพิษไว้รับประทาน อยากให้มีศูนย์สุขภาพไว้สำหรับออกกำลังกาย และอยากได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลและการส่งเสริมสุขภาพมากขึ้น

จากวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมาสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ และจะนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ เพราะเป็นความเห็นที่ตรงกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการได้วิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนจากกิจกรรมการเรียนรู้สภาพปัจจุบันของชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน เพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งถ้าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนินงานชุมชนส่งเสริมสุขภาพ โอกาสที่ชุมชนจะเป็นอย่างที่กำหนดควิสัยทัศน์ไว้จึงมีโอกาสเป็นไปได้ยาก

5. การกำหนดนโยบาย

จากนโยบายที่ได้จากการจัดเวที จะนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ เพราะทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย เพื่อการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ได้นโยบายของชุมชน ใน 4 ด้าน คือ

นโยบายด้านสังคมซึ่งสามารถนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้จากนโยบาย คือ

1) ชุมชนรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีโอกาสเป็นไปได้ตามนโยบาย เนื่องจากชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญยังเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ดังนั้นการที่จะให้ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในทุก ๆ เรื่องเหมือน เช่น ในอดีตจึงไม่ใช่เรื่องยาก เพราะหลายคนกล่าวว่าอยากเห็นสังคมในชุมชนเป็นเหมือนสมัยก่อน ที่มีการลงแขกช่วยเหลือกัน แต่บางคนก็ยังแย้งว่ามันเป็นไปได้หรือไม่แล้วในสมัยปัจจุบันเพราะคนเริ่มเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้เพิ่มมากขึ้นถ้ามีการลงแขกกันที่นาของแต่ละคนมีที่ไม่เท่ากันทำให้เสียเปรียบผู้จ้างให้ลูกจ้างทำไม่ได้ ยุติธรรมดี ครอบคลุมที่คนในชุมชนยังเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ การรวมตัวช่วยเหลือกัน ก็จะไม่มีโอกาสเป็นไปได้

2) เห็นความสำคัญในคุณค่าชีวิตของตนเอง และความสำคัญของส่วนรวม มีโอกาสเป็นไปได้แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการที่จะทำให้คนเห็นถึงความสำคัญในคุณค่าชีวิตของตนเองและความสำคัญของส่วนรวม เนื่องจากการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เศรษฐกิจไม่ดีทุกคนต่างดิ้นรนเพื่อจะเอาตัวรอด การที่จะเห็นความสำคัญของส่วนรวมจึงลดน้อยลงไป เรื่องเศรษฐกิจจึงต้องมาก่อนเรื่องอื่น ๆ เสมอ ดังนั้นการที่จะทำให้คนเห็นถึงความสำคัญในคุณค่าชีวิตของตนเอง และความสำคัญของส่วนรวมจึงต้องอาศัยเวลา ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนแนวคิดของคนในชุมชน

3) ปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม (จริยธรรม) ให้เกิดแก่ทุกคนในชุมชนในข้อนี้มีโอกาสเป็นไปได้ในกลุ่มผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุเนื่องจากคนกลุ่มนี้ในชุมชนจะมีความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาจะเห็นได้จากความศรัทธาในวัดโพธิ์ศรีเจริญ มีการทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน ในส่วนของเยาวชนจะมีโอกาสเป็นไปได้ยาก เนื่องจากเด็กรุ่นหลังจะไม่นิยมเข้าวัด ชีวิตส่วนใหญ่จะหมดไปกับการเรียน และการที่เด็กจะได้รับการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม (จริยธรรม) จาก ปู่ ย่า ตา ยาย ก็มีโอกาสน้อยเพราะพอแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่เหมือนสมัยก่อน ที่ปู่ ย่า ตา ยาย มีโอกาสได้สั่งสอนลูกหลานในเรื่องคุณธรรม ศีลธรรม

นโยบายด้านเศรษฐกิจเป็นนโยบายที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ และนำไปสู่การเป็น ชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

1) มีการสร้างงาน ในชุมชนเพื่อรองรับแนวทางเศรษฐกิจชุมชน ในปัจจุบันมีโอกาสนั้นเป็นไปได้น้อย เพราะคนส่วนใหญ่ไม่นิยมทำงานที่มีอยู่ในชุมชนพอเรียนจบมาก็อยากจะหางานในเมืองทำ เนื่องจากไม่ลำบาก มีเงินเดือนเป็นประจำทุกเดือน และระบบการศึกษากับค่าเงินของเด็กรุ่นใหม่ เมื่อเด็กเรียนจบมาไม่นิยมกลับมาทำงานในชุมชนของตนเอง และไม่สามารถที่จะประยุกต์วิชาที่ได้เล่าเรียนมาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชนได้แต่ก็มีคนในชุมชนบางกลุ่มที่ยาก

ให้ลูกหลานกลับมาทำงานในชุมชนของตนเอง แต่ก็ไม่มีงานให้ทำนอกจากทำไร่ ทำนา เหมือนพ่อแม่ จึงอยากที่จะให้มีการสร้างงานอื่น ๆ ขึ้นมาในชุมชนเพื่อให้ ชุมชนพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น

2) ลดต้นทุนการผลิตและสร้างอำนาจการต่อรอง ราคาผลผลิตในปัจจุบันการผลิตพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านหันไปพึ่งพิงเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งมีราคาแพง ในอัตราที่เพิ่มขึ้นทุกปี และราคาพืชผลทางการเกษตรมีราคาดีขึ้นโดยที่เกษตรกรมีอำนาจการต่อรองราคาบ้าง และการแก้ปัญหาอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้เศรษฐกิจดีขึ้น คือการลดต้นทุนการผลิต ดังนั้นนโยบายในการลดต้นทุนการผลิต และสร้างอำนาจต่อรองราคาผลผลิตจึงมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวข้องกับปากท้องของประชาชนเอง และเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากบทเรียนที่ผ่านมาที่รัฐเข้ามาให้การช่วยเหลือมาตลอด ได้สอนให้ชุมชนเห็นว่าแท้จริงแล้วรัฐไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้หมดไปได้อย่างยั่งยืน จากคำกล่าวของชาวบ้านในการจัดเวทีที่ว่า “รัฐไม่ค่อยจริงใจในการทำงานเพื่อชุมชน” จากการพัฒนาในอดีตที่ชุมชนรวมตัวกันในการพัฒนาชุมชน ยังสำเร็จได้ดังนั้น การที่พวกเขาจะรวมตัวกันเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนแล้วอย่ามัวใส่ใจเรื่องยาก

3) นิยมบริโภคผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น และสินค้าไทย เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ ราคาของเพิ่มสูงขึ้นมาก ทำให้คนในชุมชนต้องรู้จักประหยัด โดยลดการใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือยที่ต้องซื้อจากภายนอก ดังนั้นนโยบายในข้อนี้จะมีโอกาสเป็นไปได้ เนื่องจากในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมาบีบบังคับ แต่พอเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น อาจจะทำให้คนในชุมชนมีนิสัยการบริโภคที่เปลี่ยนไป คือหันมาใช้ของที่มันในท้องถิ่นแทนการซื้อจากภายนอกเพื่อความประหยัด

นโยบายด้านการศึกษา กำหนดไว้ 2 ข้อ คือ จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในชุมชน และจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้กลับมาพัฒนาท้องถิ่น ในข้อจัดการศึกษาระดับประถมศึกษามีโอกาสเป็นไปได้ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับ นโยบายและความร่วมมือของภาครัฐด้วยลำพังเพียงประชาชนในชุมชนที่จะจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาขึ้นในชุมชนขึ้นมาเองคงจะสำเร็จได้ยาก เนื่องจากเป็นเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในชุมชนต้องมีความคิดเห็นร่วมกันและให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง แต่ในสภาพความเป็นจริงมีคนหลายคนในชุมชนไม่เคียดร้อนที่จะต้องส่งลูกไปเรียนที่อื่น เพราะมั่นใจว่าลูกของตนเองจะได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้นทั้งด้านสังคมและด้านวิชาการ ดังนั้นการร่วมมือในเรื่องนี้จึงเกิดขึ้นได้ยาก ส่วนการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้กลับมาพัฒนาท้องถิ่น นั้นหลายคนในชุมชนอยากที่จะให้เป็นเช่นนั้น มีโอกาสเป็นไปได้ เนื่องจากคำกล่าวของ สุวรรณี สารวงษ์ ที่กล่าวว่า “เด็กรุ่นหลังเรียนจบกันมาก็ไปทำงานที่อื่นกันหมด ถ้ารุ่นพวกพ่อแม่แก่ตัวไปแล้วจะมีใครที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชน เมื่อทุกคนอยากออกไปทำงานนอกชุมชนกันหมด อยากจะให้เด็กรุ่นหลังได้กลับ

มาทำงานที่บ้านของตนเอง อยากให้มาช่วยกันพัฒนาชุมชนของเรา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของชุมชน ในการที่จะอยากเห็น ชุมชนมีการพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

นโยบายด้านสุขภาพเป็นนโยบายเพื่อการปรับเปลี่ยนบริการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้านสุขภาพซึ่งจะทำให้เกิดเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

1) ชุมชนพึ่งพาตนเองในการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง มีโอกาสเป็นไปได้ เนื่องจากประชาชนมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านสุขภาพจากการ “ซ่อมสุขภาพ” มาเป็น “การสร้างสุขภาพ” และเนื่องจากระบบบริการของรัฐไม่เป็นที่ประทับใจของชุมชน ชุมชนจึงอยากที่จะหันมาพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นประกอบกับที่ในชุมชนมีภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในเรื่องการใช้สมุนไพร คนรุ่นหลังได้มองข้ามไปแต่ถ้าไม่เรียนรู้ภูมิปัญญาไว้ก็จะหายไป

2) ให้ประชาชนมีหลักประกันด้านสุขภาพ มีโอกาสเป็นไปได้ เนื่องจากได้สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลนโยบายรักษา 30 บาท ที่จะให้ทุกคน มีสิทธิในการเข้าถึงสถานบริการอย่างทั่วถึงทุกคน พร้อมทั้งได้รับบริการที่มีคุณภาพ

6. การวางแผนชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

จากแผนงาน/โครงการ ที่ได้จากการจัดเวทีนั้น จะเป็นแผนงาน/โครงการ เบื้องต้นในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ เนื่องจาก แผนงาน/โครงการที่ได้เกิดจากการได้เข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิบูลย์ ศรีธิน (2539) ได้ทดลองใช้และพัฒนากระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม พบว่ากระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ที่ชุมชนเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจและควบคุม มีความเป็นไปได้สามารถนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อเพิ่มศักยภาพการแก้ปัญหาของชุมชนได้ นอกจากนี้ การเขียน แผนงาน/โครงการ ยังเกิดขึ้นด้วยความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องของสุขภาพและกระบวนการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพทางเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้เสนอแนะ แหล่งทรัพยากรภายนอก เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมที่ชาวบ้านไม่ทราบให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับ อทิน รพีพัฒน์ (2531) ปัญหาจากการพัฒนาชนบทบทเรียนจากยกกระบัตร แต่แผนงาน/โครงการที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมานั้นมีโอกาสนำไปสู่การดำเนินงาน ได้มากน้อยแตกต่างกันตามศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการ ของชุมชนในแต่ละแผนงาน/โครงการ ดังนี้คือ

แผนงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นแผนงานที่ชุมชนอยากให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีกัน เพื่อที่จะร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมในชุมชนให้ประสบความสำเร็จ การดำเนินงานตามแผนสามารถนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ ซึ่งประกอบด้วย 2 โครงการคือ

1) โครงการปลูกฝังประเพณีให้ชาวโพธิ์ศรีเจริญรู้คุณค่าวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของหมู่บ้าน และเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้ลูกหลานดำเนินกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม โดยกำหนดกิจกรรม คือ จัดพิธีรดน้ำคำหัวขอพรผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และปิดทองพระประจำปีในเดือนเมษายน โครงการนี้มีโอกาสประสบความสำเร็จ เนื่องจากการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้มีการดำเนินการอยู่บ้างแล้วเป็นบางส่วนแต่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังมีเพียงส่วนน้อย โดยเฉพาะวัยรุ่นจะไม่ค่อยเข้าร่วม จะมีส่วนร่วมก็แต่คนเฒ่าคนแก่ และพวกผู้ใหญ่ ทำให้เด็กวัยรุ่นไม่ได้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีแต่ถ้าพวกผู้ใหญ่ร่วมมือกัน เพื่อที่จะปลูกจิตสำนึก ให้ลูกหลานได้เห็นถึงคุณค่า ในประเพณีอันดีงามที่ต้องช่วยกันเพราะวัยรุ่นในชุมชนยังคงให้ความเคารพและเชื่อถือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน ถ้าผู้ใหญ่มีการดำเนินงานอย่างจริงจัง ในส่วนของความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยินดีให้ความร่วมมือถ้าเป็นความต้องการของชุมชน ส่วนของงบประมาณที่จะนำมาจัดงานมาจากการเรียกรายในชุมชน ซึ่งแต่ละคนยินดีที่จะบริจาคเพราะถือว่าเป็นการได้ทำบุญ ใครมีมากก็ทำมาก ใครมีน้อยก็ทำน้อยตามกำลังศรัทธา ดังนั้นโครงการปลูกฝังประเพณีให้ชาวโพธิ์ศรีเจริญรู้คุณค่าวัฒนธรรมมีโอกาสเป็นไปได้สูง

2) โครงการชุมชนร่วมใจด้านกัญชาเสพติด มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนปลอดยาเสพติด และให้ผู้ติดยาแล้วพยายาม ลด ละ เลิกโดยกำหนดกิจกรรมดังนี้คือมีการจัดตั้งอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน การฝึกอบรม บำบัดผู้ติดยา และให้ความรู้ต่อกลุ่มเสี่ยง ในการจัดตั้งอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้านนั้นเคยมีการจัดตั้ง และได้ล้มเลิกไปแล้วเป็นการจัดตั้งตามความต้องการของภาครัฐ แต่การจัดตั้งในครั้งนี้เป็นความต้องการของชุมชนเอง หลายคนยินดีที่จะเป็นเพราะเป็นห่วง ลูกหลาน ของตนเอง แต่มีบางส่วนไม่เห็นด้วย เพราะอาสาสมัครไม่มีสิทธิ์ที่จะไปว่ากล่าวตักเตือนได้ ถ้าพ่อแม่ ของเด็กไม่ยอมรับ จึงอยากให้มีการออกกฎหมายของชุมชนมาควบคุมด้วย ส่วนการฝึกอบรมบำบัดผู้ติดยา และให้ความรู้ต่อกลุ่มเสี่ยงทางสาธารณสุข ดำรง ครูก็ได้ร่วมกันอบรมอยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมาไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ทำให้การฝึกอบรมไม่ค่อยประสบความสำเร็จแต่ถ้า เป็นความต้องการของชุมชน และคนในชุมชนการดำเนินการก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ในส่วนงบประมาณทาง อบต. มีงบประมาณที่จะให้การสนับสนุนอยู่แล้ว และหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สาธารณสุข และครู ยินดีจะให้ความร่วมมือเพราะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการปฏิบัติงาน แต่โครงการนี้เพียงโครงการเดียวไม่สามารถทำให้คนที่ติดยาสามารถเลิกยาได้อย่างเด็ดขาดทางชุมชน ต้องมีมาตรการอื่น ๆ เข้ามาร่วมดำเนินการด้วย การแก้ปัญหา การป้องกันยาเสพติดจึงจะได้ผลดี

แผนงานจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของชุมชน ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นแผนงานที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

จากโครงการ 2 โครงการที่ได้ร่วมกันเขียนขึ้นมาเพื่อจะจัดตั้งแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ
คือ

1) โครงการปลูกปลอดสารพิษ เพื่อสุขภาพชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อลดค่าใช้จ่ายให้
กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้บริโภคผักปลอดสารพิษ และเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอีกทาง
หนึ่งด้วย โดยกำหนดกิจกรรมดังนี้คือ ขั้นแรกมีการร่วมประชุมวางแผนเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน
และเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้
ความเข้าใจ และจัดศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเสริมให้ได้มีโอกาสเรียนรู้มากขึ้น เกิดความเชื่อมั่นก่อน
ไปสู่ขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติ โครงการปลูกผักปลอดสารพิษนี้มีความเป็นไปได้เพราะทาง
เกษตรตำบลยินดีที่จะให้การสนับสนุนในส่วนของงบประมาณในการดำเนินการอาจจะต้องระดม
ทุนกันเองภายในกลุ่มหรืออาจต้องรออนุมัติพัฒนาหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท แต่ในส่วนของชาวบ้านก็มี
ความพร้อมและศักยภาพพอที่จะดำเนินการได้เพราะเป็นอาชีพของพวกเขายู่แล้ว ซึ่งในอดีตก็เคย
ปลูกผักกินเอง และก็มีที่ดินเพียงพอสำหรับที่จะทำการปลูกได้ การดำเนินการคงจะเริ่มจากกลุ่ม
เกษตรกรที่มีความสนใจก่อน ถ้าประสบความสำเร็จถึงจะขยายผลต่อไป

2) โครงการข้าวหอมปทุมธานี 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อลดต้นทุนในการผลิต เพื่อลดการ
ใช้สารเคมีและเพื่อสร้างงานให้กับชุมชนโดยกำหนดกิจกรรมดังนี้คือมีการประชุมกลุ่มเพื่อพูดคุย
กันเดือนละ 1 ครั้ง มีการอบรมและสาธิตการทำยาฆ่าแมลงโดยใช้สมุนไพร มีการเตรียมพื้นที่และ
จัดหาพันธุ์ข้าวและลงมือปฏิบัติ โครงการนี้ได้มีการเริ่มทดลองดำเนินการบ้างแล้วเพราะสอดคล้อง
กับนโยบายของกระทรวงเกษตรที่ได้เลือกพื้นที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญเป็นที่ทดลองปลูกข้าวหอม
มะลิปทุมธานี 1 เนื่องจากมีพื้นที่ทางการเกษตรที่กว้างขวาง และมีความอุดมสมบูรณ์ประกอบกับ
ชาวโพธิ์ศรีเจริญ เป็นคนขยันในการทำนาและทำได้ผลผลิตดี ขณะนี้โครงการอยู่ในช่วงขยายผล
เพิ่ม จากการทดลองดำเนินการในการลดการใช้สารเคมีโดยใช้วิธีการควบคุมสมดุลทางธรรมชาติ
นั้นยังไม่ได้ผลเพราะนาบริเวณใกล้เคียงยังคิดยากำจัดศัตรูพืชอยู่ ถ้านาใครไม่ฉีดก็จะโดนรบกวน
เพราะระบบสมดุลจะเสียไปจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้แมลงที่ไม่ใช่ศัตรูพืชแต่มีหน้าที่
คอยควบคุมสมดุลต้องตายไปด้วย ในส่วนการทำยากำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรยังไม่ได้มีการทดลอง
ทำ แต่เริ่มมีกลุ่มเกษตรกรให้ความสนใจ เพราะไม่อยากจะเสี่ยงอันตรายจากการใช้สารเคมี และสาร
เคมีมีราคาแพงทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ด้านงบประมาณได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริม
การเกษตรในรูปแบบของพันธุ์ข้าว ปุ๋ย และยาบางตัวที่จำเป็นต้องใช้โดยให้กลุ่มที่ตั้งขึ้นทำการ
บริหารจัดการกันเองภายในกลุ่ม เพื่อหาเงินไว้เป็นเงินกองทุน สำหรับกลุ่มของตนเอง และบริหาร
จัดการกันเองต่อไป จากโครงการที่ดำเนินการนอกจากจะส่งผลต่อตัวเกษตรกรเองโดยตรง แล้วยัง

ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนรู้จักวิธีการควบคุมสมดุลทางธรรมชาติ เรียนรู้ที่จะใช้สมุนไพร ในการกำจัดศัตรูพืช

แผนงานเสริมสร้างทักษะในการแสดงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ จะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพให้แก่ชุมชน เมื่อประชาชนมีความรู้ มีทักษะในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพแล้วจะสามารถนำไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ต่อไป ซึ่งในแผนงานเสริมสร้างทักษะในการแสดงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ในช่วงแรกนี้ประกอบด้วย 2 โครงการคือ

1) โครงการพัฒนาการศึกษาเพิ่มความรู้ให้กับผู้ใหญ่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดกิจกรรมจัดอบรมแนะนำอาชีพ เนื่องจากในชุมชนจะมีกลุ่มคนที่ไม่ได้มีอาชีพทางการเกษตร ต้องรับจ้างรายวัน และ ในปัจจุบันเศรษฐกิจไม่ดีทำให้บางวันก็ไม่มีการจ้างทำให้ขาดรายได้ และพวกที่ทำทำการเกษตรไม่ไหวแล้วอยู่บ้านเฉย ๆ จึงอยากที่จะมีความรู้ ในการประกอบอาชีพอื่น ๆ บ้าง นอกจากอาชีพทางการเกษตร เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ชาวบ้านบางกลุ่มไม่เห็นด้วยเนื่องจากในอดีตเคยที่มีการมาแนะนำอาชีพต่าง ๆ ให้แต่พอทำไปแล้วขายไม่ได้ทำให้ต้องล้มเลิกกันไป และปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยว่าง มีว่างกันเป็นส่วนน้อยแต่ทาง อบต. มีงบประมาณสนับสนุนในส่วนนี้ขอให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันได้จริง ๆ และเสนอความต้องการให้ อบต. ทาง อบต.ยินดีให้การสนับสนุนส่วนทางพัฒนาชุมชน และทางเกษตรก็ยินดีจะให้การสนับสนุนแนะนำและฝึกอบรมให้ถ้าชาวบ้านเสนอแนะขึ้นมา แต่มีข้อจำกัดที่ว่าต้องสอดคล้องกับนโยบาย ของทางราชการด้วยแต่ก็จะพยายามสนับสนุนอย่างเต็มที่ถ้าเป็นความต้องการของชาวบ้านจริง ๆ โครงการนี้จะสามารถดำเนินการได้ถ้าประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันได้จริง

2) โครงการพัฒนาการศึกษาชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กในชุมชนไม่ต้องไปศึกษานอกชุมชน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น และเพื่อให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยกำหนดกิจกรรม ดังนี้คือ รวมตัวกันภายในชุมชนแล้วจัดประชุมชี้แจงด้านการศึกษาของชุมชน มีการจัดตั้งกรรมการการศึกษา ให้เด็กมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพหลักของชุมชน โดยให้ผู้มีความรู้ในอาชีพต่าง ๆ แนะนำเด็กในชุมชนและนำเด็กมาร่วมวางแผนชุมชนด้วย จากกิจกรรมจะเห็นได้ว่าชุมชนมีความต้องการที่อยากจะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลานของตนเองเพื่อให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้อย่างอื่นบ้างนอกจากในตำราเพื่อไว้เป็นวิชาชีพติดตัวเมื่อเรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำ จากบทเรียนที่เห็น ๆ อยู่ในชุมชนพบว่าเด็กรุ่นหลังมีหน้าที่เรียนอย่างเดียวจนอายุ 20 กว่า ถึงจะเรียนจบ พอเรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำก็ต้องกลับมามีบ้านมาอยู่ในชุมชนเรียกว่า มาเตะฝุ่น ตลอดเวลา 20 กว่าปีที่เติบโตมาไม่เคยได้เรียนรู้หรือฝึกหัดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเลย ทำให้ไม่สนใจที่จะทำต้องเป็นภาระของครอบครัวต่อไป อีกประเด็นหนึ่งคือชุมชนอยากที่จะมี

ส่วนในการตัดสินใจในการที่จะจัดการศึกษาให้ลูกหลานเพราะที่ผ่านมาพวกเขาไม่มีสิทธิแม้กระทั่งรับรู้ว่า โรงเรียนเขาสอนกันอย่างไร มีความแตกต่างจากโรงเรียนดัง ๆ ในเมืองอย่างไร ทำไมเด็กที่เรียนในเมืองถึงได้เรียนเก่งแต่เด็กที่เรียนโรงเรียนข้างนอกทำไมถึงเรียนไม่ค่อยเก่ง อยากมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตรงนี้เพื่อที่เด็ก ๆ ในชุมชนจะได้เรียนในโรงเรียนที่ใกล้บ้าน ประหยัดค่าใช้จ่าย และชุมชนสามารถที่จะช่วยกันดูแลอย่างใกล้ชิดเพราะเด็กในช่วง อนุบาล - ป. 6 ยังเด็กเกินไปที่จะต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวไปเรียนหนังสือ และก็เป็นภาระของพ่อแม่ตามมา

จากโครงการ 2 โครงการ ยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาทักษะส่วนบุคคล ให้สามารถควบคุมสถานะสุขภาพ เพราะโครงการดังกล่าวเน้นการพัฒนาทักษะในด้านการประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ของเด็กในชุมชนยังไม่ได้เจาะจงไปถึงการควบคุมดูแล และพัฒนาทักษะด้านการส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้นในการที่จะเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพยังต้องเพิ่มทักษะในด้านการดูแลและส่งเสริมสุขภาพเข้าไปในโครงการการเรียนรู้ดังกล่าวด้วย

แผนงานปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ จากบริการ “ซ่อมสุขภาพ” มาเป็นบริการ “สร้างสุขภาพ” แก่บุคคลในชุมชน จากโครงการเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมาเป็นการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากประชาชนเริ่มเข้าใจถึง คำว่าสุขภาพ ในเรื่องสุขภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดี ที่จะสามารถทำให้ชุมชน เป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ ซึ่งในแผนงาน ประกอบไปด้วย 2 โครงการ คือ

1) โครงการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ต่อต้านยาเสพติด ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่บ้าน โดยกำหนดกิจกรรมดังนี้คือ จัดตั้งเป็นชมรมการออกกำลังกายประจำหมู่บ้าน และให้ผู้ที่มีความรู้มาแนะนำวิธีในการออกกำลังกาย เนื่องจากชาวบ้านอยากที่จะมีร่างกายที่แข็งแรง เพราะทางหนึ่งคือ ได้เรียนรู้จากคนที่เริ่มมีร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง พอไปโรงพยาบาลหมอแนะนำให้ออกกำลังกายบ้างร่างกายจะได้แข็งแรง จะได้ลดอาการเจ็บป่วยลงได้บ้าง ถ้าไม่ออกกำลังกายยังจะทำให้ร่างกายแย่ลง จากการได้พูดคุย ตามสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกันทำให้ทราบข้อมูล อีกทางหนึ่งก็คือได้รับความรู้จากสื่อต่าง ๆ อาทิ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ การให้สุขศึกษาว่าการออกกำลังกายจะช่วยป้องกันโรคต่าง ๆ ได้ ทำให้ร่างกายแข็งแรง และต่อต้านยาเสพติดให้กับลูกหลานได้อีกด้วย และที่สำคัญคือการออกกำลังกายเป็นการสร้างเสริมสุขภาพที่ทุกคนสามารถทำได้ และเสียค่าใช้จ่ายน้อย ทุกคนอยากที่จะมีร่างกายที่แข็งแรง เมื่อมีโอกาสนี้จึงอยากที่จะให้คนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีการออกกำลังกาย จึงได้จัดให้มีการออกกำลังกายขึ้นในชุมชน โดยให้ผู้มีความรู้มาแนะนำ เพราะชาวบ้านไม่มีความรู้ในการออกกำลังกายว่าควรออกกำลังกายอย่างไร เพื่อให้มีความถูกต้องและเหมาะสมกับตนเอง

โครงการนี้ทางสาธารณสุขและ อบต. ยินดีให้การสนับสนุนเพราะเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายในการทำงานอยู่แล้ว

2) โครงการสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองด้านการดูแลสุขภาพ และเพื่อให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสมุนไพร โดยกำหนดกิจกรรมไว้ดังนี้คือ ให้ผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพรมาแนะนำ ให้มีการปลูกสมุนไพรในหมู่บ้าน และมีการศึกษาดูงานเรื่องสมุนไพร เนื่องจากในชุมชนมีผู้ที่มีความรู้ในเรื่องสมุนไพรอยู่ ซึ่งในปัจจุบันก็อายุมาก ชาวบ้านเริ่มเล็งเห็นว่าในชุมชนของเขาก็มียอดอายุและเส้นทางที่พวกเขาจะสามารถพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพได้ ถ้าไม่เรียนรู้ไว้กลัวว่าจะสูญหายไปเสียก่อน โครงการนี้ทางกลุ่มผู้สูงอายุต่างก็เห็นด้วยส่วนคนรุ่นปัจจุบันไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะนิยมไปรักษาแผนปัจจุบันมากกว่า ไม่นิยมการรักษาแบบแผนโบราณเพราะหายช้า ทำให้เสียเวลาทำมาหากิน ส่วนผู้สูงอายุที่เคยใช้สมุนไพรในการรักษามาตั้งแต่โบราณ ก็อยากที่จะถ่ายทอดให้รุ่นหลังได้เรียนรู้ไว้จะได้ไม่ต้องไปพึ่งพิงยาจากต่างประเทศ อยากให้นิยมของไทย ทางหน่วยงานที่จะสนับสนุนในโครงการนี้คือทางสาธารณสุข ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการรณรงค์ให้ปลูกสมุนไพรที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนแต่ยังไม่มีการส่งเสริมการใช้สมุนไพรอย่างจริงจังมากนัก แต่ถ้าเป็นความต้องการของชุมชนทางสาธารณสุขยินดีให้การช่วยเหลือ แต่ในด้านงบประมาณต้องเป็นหน้าที่ของชุมชนต้องหางบประมาณกันเอง ผู้ที่สนใจจะทำโครงการนี้ยังมีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุไม่กี่คน จึงเป็นเรื่องยากที่จะหางบประมาณมาได้ ในช่วงแรกอาจดำเนินการได้ไม่ครบทุกกิจกรรม

บทสรุป

จากการนำ รูปแบบการดำเนินการสู่การเป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพไปใช้ ในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญ จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ในขั้นตอนการวิเคราะห์บริบทของชุมชนน่าจะเป็น การดำเนินการร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะจะได้เรียนรู้สภาพของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน จึงควรที่จะมีการปรับแนวคิดเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการดำเนินงานร่วมกัน ในการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพก่อน เมื่อทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันแล้วจึงลงมือเพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชนร่วมกัน เพื่อที่ทุกฝ่ายจะได้เรียนรู้ชุมชนไปพร้อม ๆ กัน และชุมชนจะได้เห็นว่าไม่ได้เป็นการดำเนินงานของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการดำเนินงานร่วมกัน ทางชุมชนจะได้ไม่เกิดการสับสน ว่าด้วยหน่วยงานโน้นเข้ามา ด้วยหน่วยงานนี้เข้ามาทำให้พวกเขาเสียเวลาในการทำมาหากิน แต่ถ้าทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมก็จะเป็นการดำเนินงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มกระบวนการแรก

2. การจัดเวทีเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในชุมชนนั้นต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการด้วย แต่ลักษณะการจัดเวทีที่น่าสมาชิก ในชุมชนมานั่งรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ในเวลาและสถานที่เดียวกันจะไม่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในชุมชน ในชุมชนการรวมกลุ่มควรเป็นในลักษณะที่ไม่เป็นทาง เนื่องจากการรวมกลุ่มที่ไม่เป็นธรรมชาติส่งผลให้การทำกิจกรรมในช่วงแรกประชาชนจะไม่ค่อยยอมรับ และไม่ค่อยอยากที่จะมีส่วนร่วม เพราะในอดีตเคยมีการประชุมอบรมโดยที่พวกเขามีหน้ามีรับฟังเพียงอย่างเดียว แต่ในการจัดเวทีต้องให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ หลายคนเกิดความไม่พอใจ เพราะไม่เข้าใจกระบวนการ ต้องมีการชี้แจงอธิบายทำความเข้าใจกันก่อน แต่พอประชาชนเกิดความไม่พอใจ เพราะไม่เข้าใจกระบวนการ ต้องมีการชี้แจงอธิบายทำความเข้าใจกันก่อน แต่พอประชาชนเกิดความเข้าใจแล้วการที่ต้องอยู่ร่วมกิจกรรมเป็นระยะเวลา 2 วันติดต่อกัน ทำให้ประชาชนบางส่วนอยู่ร่วมกิจกรรมไม่ได้ตลอด เพราะมีภาระกิจของตนเองทำให้ขาดการร่วมกิจกรรมบางกิจกรรมไปบ้าง ดังนั้นการจัดเวทีสำหรับชุมชนแล้วไม่ควรมีการกำหนดวันและเวลาที่แน่นอนตายตัว ต้องยืดหยุ่นตามความเหมาะสม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนต้องอาศัยระยะเวลาไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ว่าต้องจัดเวทีกี่ครั้ง ในแต่ละครั้งจะใช้เวลานานเท่าไร จะทำให้การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์มีประสิทธิภาพดีกว่า

ในด้านของเนื้อหาที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีความทันสมัย และความเหมาะสมสอดคล้องกับการนำมาใช้ในชุมชนคือแล้วดูได้จากผล ของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในกรณีของคนที่อยู่ร่วมกิจกรรมตลอดระยะเวลาที่จัดเวที จะมีแนวคิดที่ถูกต้องในเรื่องของสุขภาพ และเข้าใจกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เป็นขั้นตอนที่จำเป็นต้องมีในการดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ เพราะจะทำให้ทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกันว่า จะต้องทำอะไร อย่างไร เพื่อดำเนินงานเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

3. ในขั้นตอนของการตรวจสอบแนวคิด มีความจำเป็น เพื่อที่จะเป็นการตรวจสอบว่าจะสามารถดำเนินกระบวนการในขั้นต่อไปได้หรือยัง เพราะถ้าไม่มีขั้นตอนตรวจสอบแนวคิด จะทำให้ไม่ทราบผลของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ถ้าประชาชนยังไม่สามารถปรับแนวคิดได้ จะมีผลต่อกระบวนการในขั้นตอนต่อไป คือการมองอนาคต กำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดนโยบาย และการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ จะไม่สามารถหาข้อสรุปที่เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อดำเนินการสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

ในขั้นตอน การตรวจสอบแนวคิดสำหรับชุมชนแล้วต้องมีวิธีการตรวจสอบหลาย ๆ แบบเพื่อความถูกต้องแน่นอน การสัมภาษณ์พูดคุยเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถบอกได้แน่นอนว่าสามารถปรับแนวคิดได้ ต้องมีการสังเกตพฤติกรรมส่วนบุคคล ขึ้นพื้นฐาน ที่สามารถปฏิบัติเองได้ด้วยตนเอง เช่น พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การบริโภคอาหาร การดื่มสุรา สูบบุหรี่ ฯลฯ

เป็นต้น และมีการสนทนากลุ่มร่วมด้วยว่ากลุ่มมีแนวคิดอย่างไรกันบ้าง และการตรวจสอบควรมีการดำเนินการหลาย ๆ ครั้ง และอาจจะทิ้งช่วงเวลาพอสมควรในการตรวจสอบซ้ำอีก โดยน่าจะมีการตรวจสอบไปพร้อม ๆ กับกิจกรรมการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนด้วยจนแน่ใจ ได้ว่าผลจากการตรวจสอบจากหลาย ๆ วิธีพบว่า ประชาชนสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดในด้านสุขภาพ และมีความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ

4. ในขั้นตอนการมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการต่อจากการตรวจสอบแนวคิด จนแน่ใจว่าประชาชนมีแนวคิดที่ตรงกันในเรื่องของสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพแล้ว เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันดีแล้ว เพราะการที่ประชาชนในชุมชน จะร่วมกันมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนนั้น ประชาชนต้องมีแนวคิดที่ถูกต้องตรงกันในการที่จะร่วมมือกันเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน จากกิจกรรมทำให้ได้วิสัยทัศน์ที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน ทำให้เกิดพลังในการที่จะดำเนินการ ตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

5. ในขั้นตอนการกำหนดนโยบายร่วมกัน ทำให้ทราบว่า ในการกำหนดนโยบาย ของชุมชน ควรจะนำประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้วย เพราะเป็นนโยบายของชุมชน และชุมชนจะเกิดการอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นพพร นิธมรงค์ (2535) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนพบว่าการพัฒนาชุมชนที่มาจากภายนอก ควรที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดแนวทาง และกิจกรรมของการแก้ปัญหาจะมาจากการเป็นชุมชนเป็นผู้เสนอ

6. ในขั้นตอนของการเขียนแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนนั้นไม่จำเป็นต้องยึดตามกฎบัตรรอตตาวา 5 ประการ ในการเขียนแผนงาน/โครงการนั้นต้องปล่อยให้ประชาชนเขียนตามกรอบและความเข้าใจของประชาชนเองว่าในการที่พวกเขาจะร่วมกันพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ พวกเขาจะอย่างไรบ้างตามความคิด และความเข้าใจของพวกเขา หลังจากที่มีแนวคิดที่ถูกต้องตรงกันแล้ว ในเรื่องของสุขภาพ และกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ และในระหว่างการเขียนแผนงาน/โครงการ ต้องมีวิทยากรที่มีความเข้าใจในเรื่องของสุขภาพและกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ มาคอยช่วยเป็นที่ปรึกษาสรุปประเด็นให้แก่กลุ่ม นอกจากนี้ในเรื่องของเวลาควรจะต้องปล่อยตามสบายไม่ควรมีเวลามาบังคับ เพราะจะทำให้เกิดการเกร็ง นึกไม่ออก และการเสนอความคิดเห็นได้ไม่เต็มที่

จากกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพโดยการนำกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Setting Process – HPSP) ไปใช้นั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปซึ่งแล้วแต่ละสถานที่เพราะว่าในแต่ละสถานที่จะมีศักยภาพ ปัญหา

และความต้องการที่แตกต่างกันออกไป จากการดำเนินการตามกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเจริญนั้น ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการดำเนินงานนั้น คือประชาชนสามารถเขียนแผนงาน/โครงการในการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพออกมาได้ ถึงแม้ว่าโครงการหลายโครงการจะยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในปัจจุบัน และแผนงานโครงการที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมาจะยังไม่สามารถก่อให้เกิดเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้ด้วยแผนงาน/โครงการเพียงเท่าที่กำหนดขึ้นเท่านั้น แต่ประชาชนก็ได้เรียนรู้วิธีการในการจัดทำแผนงาน/โครงการ จากปัญหา และความต้องการของชุมชนเอง และการได้รับรู้ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ จากการได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ของการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรพินท์ สฟโซคชัย (2538) และวิบูลย์ ตรีถัน (2539) ที่ได้ทำการศึกษาโดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีมีแนวความคิดในเรื่องการรวมตัวเป็นประชาคมที่มีการพูดคุยปรึกษากันเพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชน ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ซึ่งจะนำมาซึ่งการเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ต้องได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนอย่างจริงจังจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม การตื่นตัวเพียงภาคประชาชน ฝ่ายเดียวไม่สามารถทำให้เกิดเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้

ข้อเสนอแนะ

1. การที่จะสามารถดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องเข้าร่วมด้วยความเต็มใจและเห็นความสำคัญของการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพ ว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน ไม่ใช่หน้าที่ของใครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น
2. การจัดการประชุมโดยการจัดเวที ที่เน้นกระบวนการกลุ่ม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เรียนรู้จากการทำกิจกรรม เป็นการให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เน้นการบรรยายให้ฟังเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีไม่เกิดความเบื่อหน่าย และเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง
3. ในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน ควรมีการจัดเวทีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนก่อนเพื่อที่จะปรับแนวความคิดให้ตรงกันก่อนที่จะนำไปสู่การมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย และเขียนแผนงาน/โครงการร่วมกัน เพราะทุกคนจะสามารถเขียนแผนงาน/โครงการ ออกมาได้ และเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน อย่างแท้จริง จะไม่เป็นแผนงาน/โครงการ ที่เป็นความต้องการของใครคนใดคนหนึ่งแต่จะเป็นแผนงาน/โครงการร่วมกัน

4. หลังการจัดเวทีปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์แล้วน่าจะ มีการจับกลุ่มกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อขยายผลให้คนที่ไม่ได้เข้าร่วมเวทีรับทราบ เพื่อสร้างเครือข่ายให้เพิ่มมากขึ้น และจะสะดวกต่อการดำเนินการในกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น

5. การทำกระบวนการกลุ่ม ควรมีวิทยากรประจำกลุ่ม ในแต่ละกลุ่มที่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพ และบริบทของชุมชนเพื่อที่จะชี้นำเข้าสู่ประเด็นและสรุปประเด็นที่ชาวบ้านพูดคุยกัน เพราะบางครั้งชาวบ้านยังไม่สามารถสรุปว่าสิ่งที่เขาต้องการนั้นมันคืออะไรในทางวิชาการแต่ชาวบ้านจะสามารถอธิบายได้แต่ไม่สามารถที่จะสรุปเป็นคำพูดสั้น ๆ ที่เข้าใจความได้

6. ในการทำกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพนั้น ช่วงระยะเวลาระหว่างการตรวจสอบแนวคิดกับการปรับแนวคิด นั้นควรมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ ทั้งช่วงห่างจากการปรับแนวคิดเป็นระยะเวลานาน ๆ เพื่อจะได้มั่นใจได้ว่าทุกคนมีแนวคิดที่ตรงกันจริง ๆ แล้วจึงค่อยนำสู่กระบวนการมองอนาคตเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ต่อไป

7. นโยบายในการดำเนินงานในชุมชนน่าจะเกิดจากการมีส่วนร่วม ของทุกฝ่ายร่วมกัน กำหนดขึ้นมา ในปัจจุบันอาจทำโดยการนำนโยบายหลักของแต่ละหน่วยงานมาเป็นแนวทางแต่รูปแบบการดำเนินการที่ลงสู่ชุมชนจริง ๆ น่าจะเกิดจากการร่วมมือ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมกัน กำหนดนโยบายใหม่เป็นนโยบายของชุมชนโดยให้สอดคล้องกับนโยบายของแต่ละกระทรวง เพื่อลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และวุ่นวาย เดี่ยวหน่วยงานโน้นเรียกประชุม เดี่ยวหน่วยงานนี้เรียกประชุม ทำให้ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากให้ความร่วมมือ การทำงานในชุมชนก็เลยเป็นงานที่ยากและไม่ค่อยได้ผลตามเป้าหมาย

8. การจัดเวทีในชุมชนควรจะมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยต้องเลือกเวลาที่ชาวบ้านสะดวกและว่างจากการทำงาน ลักษณะของการจัดเวทีต้องเป็นการพูดคุยหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ตามกลุ่มที่รวมตัวกันตามธรรมชาติอยู่แล้ว การจัดเวทีโดยการนำกลุ่มต่าง ๆ มารวมกันในเวลาและสถานที่เดียวกันจะไม่เหมาะสำหรับการทำกิจกรรม เพราะไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตทำให้ชาวบ้านเสียเวลาในการทำงาน นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่ได้เข้าร่วมเวที เพราะต้องทำงาน หรือติดธุระจำเป็นทำให้ไม่มีโอกาสได้เข้าร่วม

9. เนื้อหาและแนวคิดในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ควรมีความเหมาะสม สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน ต้องเป็นเนื้อหา และแนวคิดในการดำเนินงานรูปแบบใหม่ที่ทันเหตุการณ์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาถึงกระบวนการจัดการ (Management) คือการนำเอาแผนงาน และโครงการที่กำหนดสู่การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบผลของกิจกรรม (Check) เพื่อตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมส่งผลอย่างไรบ้างต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมและต่อชุมชน ทำการตรวจสอบเพื่อดูผลลัพธ์รวม (Outcome) ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (Output) ผลที่เกิดต่อกลุ่มเป้าหมาย (Effect) และผลกระทบต่อชุมชน (Impact) และการปรับปรุงแก้ไข (Action) แล้วติดตามตรวจสอบอย่างแท้จริง เมื่อตรวจสอบพบว่ากิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนนั้นไม่สามารถก่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพได้ โดยตรวจสอบย้อนกลับไปที่โครงการและแผนงาน และทำการปรับปรุงใหม่ แล้วนำไปสู่การจัดทำโครงการและนำสู่การปฏิบัติใหม่จนสามารถหาข้อสรุปจากกระบวนการดำเนินงานสู่การเป็นชุมชนส่งเสริมสุขภาพได้